

Др Зоран Ђерић

управник Српског народног позоришта у Новом Саду

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ НЕКАДА, САДА И СУТРА

Сажетак: *Какво ће бити позориште у будућности зависи од његовог положаја данас, али и од сталног подсећања на улогу коју је имало некад. На примеру Српског народног позоришта у Новом Саду, које је основано 1861. године, настојаћемо да укажемо на разлику између националног и приватног позоришта, између позоришта као културне, пре свега, институције, и позоришта као комерцијалне организације, у сврху забаве и зараде. Чињеница је да су народна позоришта и данас под финансијском и сваком другом заштитом државе (државе, општине, града), као и то да су државна средства недовољна за одржавање зграде, репертоара, плаћа запослених, па им се све више приватара да су плазма, нефункционална и да представљају претераност. Позоришни систем је сложен, иако се мењао или прилађивао са друштвеним (политичким и економским) приликама, његова суштина је остала иста, као и улога коју имао од самог почетка: управљење државом, њено извођење и публика којој је намењена. Никада није занемаривана зарада, ипак, приоритет је уметнички доживљај који треба да остане после пледања одређеног сценског дела.*

Позориште је имало и треба и даље да има кључну позицију у националној култури, јер се кроз њега рефлектује не само наша садашњост, већ и наша прошлост, али од њега зависи и наша будућност. Позориште је, знамо, временска уметност, ипак је много више од одраза стварности, или онога што је било, односно од онога што верујемо да ће бити.

Кључне речи: *Српско народно позориште, прошлост, садашњост, будућност.*

Иако позориште постоји већ хиљадама година, од античке Грчке, па и раније (око 2000 године пре н.е. изграђен је сценски простор на острву Криту), тек је 1961. године Међународни позоришни институт (ITI) одредио 27. март као Светски дан позоришта, а потом су поруку, тим поводом, писали најзначајнији позоришни ствараоци од 1962. године.

Почетком XX века позориште је страховало од филмске индустрије, у другој половини од појаве телевизије. Сада постоје страхови од интернета и дигитализације. Али су поруке за Светски дан позоришта ипак биле усмерене у другим правцима – страховањима од ратова, насиља, нетрпељивости., политике, миграција, и других недаћа које су угрожавале минули век, а ни прве деценије овог века нису их се ослободиле. Од позоришта се очекивало да буде ангажовано, хумано и изнад свега да сачува сценску уметност као једну од најкомплекснијих, али и најсуптилнијих вештина, дисциплина и естетских димензија. Позориште је то и чинило и било, наравно, много више од свођења на једну поруку, на сам позоришни чин. Било је сведок свог времена, сведок пролазности, сведок заноса и пркоса (како би то рекао Станис-

лав Винавер), узлета и падова, уметничких тенденција и достигнућа...

Позориште које, попут Српског народног позоришта, има 158 година, могло би да посведочи о много чему. Не само о својим почецима, него и о српским револуцијама, устанцима, потом о ратовима који су пратили XX век. Настајање Српског народног позоришта у Српској Војводини, потом његов живот у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, потом Краљевини Југославији, односно Демократској Федеративној Југославији, па у Федеративној Народној Републици Југославији, потом у Савезној Републици Југославији, Србији и Црној Гори, па у Србији и Аутономној Покрајини Војводини, у Новом Саду, пре свега, указује на сложене друштвено-политичке односе који су се, неминовно, одразили и на културни, а нарочито на позоришни живот.

Историја Српског народног позоришта је и историја српског народа, српске културе и уметности. О њој су исписане бројне странице. Оне ће, надам се, бити крунисане *Енциклопедијом СНП-а*, која се припрема.

Позориште није било само сведок, оно је, понекад, најављивало оно што ће се тек десити у друштве-

ном, политичком, па и у свакодневном животу. Најчешће су утицаји долази са супротне стране – из политичког, социјалног окружења. Позоришни комади су писани о догађајима који су мењали не само географске, државне границе, већ и наше судбине.

Главни проблем савременог позоришта је да оно своје кризе на почетку XXI века покушава да реши уз помоћ модела који су формулисани крајем XIX века или почетком XX века. Модели који је некад били ефикасни, данас, у суочавању са изазовима нашег времена немају потребну пластичност, опирају се променама, крути и неумољиви су, као и системи из којих су потицали.

Основна улога позоришта је одувек била да прочисти и оплемени како гледаоце, тако и све учеснике у позоришном чину. Позориште није и не може да се доживљава само као посао, кад су у питању запослени у њему, оно има и узвишене циљеве, које можемо препознавати као уметничке домете у драми, опери и балету, кроз текст, музику, игру, „хармонију сфера“, како би то назвао Лаза Костић. Основна улога позоришта, дакле, није се мењала хиљадама година, можда је данас изразитија него икада, јер живимо у временима која су катарзична, али се не слажем са Аристотелом да уметност и позориште, треба да

подражава, она би требало да креира нашу стварност.

Позориште је имало и треба и даље да има кључну позицију у националној култури, јер се кроз њега рефлектује не само наша садашњост, већ и наша прошлост, али од њега зависи и наша будућност. Позориште је, знамо, временска уметност, ипак је много више од одраза стварности, или онога што је било, односно од онога што верујемо да ће бити.

Позориште не чине само кулисе, костими, завесе и рефлектори, него и људи, велики број њих, са различитим занимањима – креативним, репродуктивним, техничким, или уметничким – од тог потенцијала зависи будућност сваког позоришта, па и Српског народног позоришта, а то је чињеница која је занемаривана током забране запошљавања, када су смањиване плате, чак и сада, са ограничавањем броја запослених, са недовољним средствима за продукцију.

Српско народно позориште је било и треба да буде установа културе од националног значаја. Тај значај не сме да се превиђа, нити укида, законом или неким уредбама. Он је историјски, дакле доказан и доказљив, иза њега је више од једног и по века. Зато институције, националне и уметничке, попут СНП-а, не смеју да се изједначавају са којеквким трупама, ад хок групама

и слично, како би се узео неки динар на пројектима. То би требало да знају и све новоосноване фондације и да рачунају на нас, не само у расподели средстава, већ и у креирању програма. Не може се замислити ни једна европска престоница културе без позоришта. Нису у питању само просторни капацитети, али су и те како важни, него и уметнички потенцијал који Српско народно позориште, несумњиво, има.

Важан вид позоришног деловања и организовања представља сарадња са другим сличним институцијама. Српско народно позориште одувек сарађује са другим националним позориштима. Сада је та сарадња обновљена и подигнута на један виши ниво. Најпре, у питању је сарадња са Народним позориштем из Београда. Сваког месеца се размењују гостовања представља, а у припреми су и заједничке премијере.

Потписан је протокол о сарадњи са Народним позориштем Републике Српске. Потписани су споразуми са Народним позориштем у Нишу, Народним позориштем у Суботици, као и са НП Приштине са седиштем у Грачаници. Ускоро ће бити и копродукције са њима.

Формиран је Уметнички савет који је, пре свега, законска обавеза, али и додатна контрола квалитета. Састављен је на предлог Управни-

ка, али и директора уметничких јединица.

И све то да би Нови Сад био, као некада, „легло позоришне књижевности и глумачке уметности у Срба“, како је то својевремено приметио Лаза Костић, а Српско народно позориште поново постало *мезимче*. Тако су му тепали пре 157 година, када се родило, тако је било у деценијама које су уследиле. Како ће бити у годинама које су пред нама, видећемо, само да не буде *џасторче*. Српско народно позориште се никад није одродило од свог рода и народа, било је и остало њему у корист и на понос!

Како су све присутнија приватна и комерцијална позоришта, или барем пројекти, који окупљају позната глумачка и редитељска имена, и одвлаче пажњу бројне публике, позоришни маркетинг институционалних позоришта има проблема да напуни сале за класичне и не само класичне представе, па управама и уметничким секторима сугерише популарније „програме“, тако да се дешавају поједини излети у популарне жанрове, попут мјузикла, односно, кад је музика у питању – поп и рок, наспрам оперске музике. Ни Српско народно позориште није томе одолело. Већ неколико сезона хит представа овог позоришта је мјузикл *Виолиниста на крову*, а прошле сезоне је сачињен и нови, оригинални мјузикл, *Војвођанска*

райсогија. Оркестар и хор СНП-а је прошле сезоне премијерно извео *Рок ојеру*, која је постала врло брзо омиљена представа, не само за новосадску публику, већ је гостовала у Суботици, Бару и на фестивалу у Виминацијуму. Ускоро је очекује наступ у београдском Сава центру.

У борби за „слободно време потенцијалне публике“ (Драган Клаић), поред позоришта, националних, градских, великих и малих, надмећу се све бројнији организатори културних програма, тако да су средства за реализацију појединих

пројеката све мања, па и недовољна, нарочито када се настоји ићи у корак са технологијом и временом које има своје фасцинације и захтеве, своје изазове, али и проблеме.

Фестивали, домаћи и међународни, а с њима и награде, подижу углед позоришта и представљају нове изазове пред управе и позоришне запосленике и ствараоце. Националним позориштима ипак приоритет је репертоар који негује класично и савремено стваралаштво.

